

Noziegumos cietušie ES: cietušo atbalsta apmērs un veids

Kopsavilkums

/// *Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. pants visām personām ES garantē tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību.*

Cietušo atbalsta pakalpojumu sniegšana noziegumos cietušajiem ir būtiski svarīga, lai cietušie panāktu taisnīgumu un tiktu nodrošināti, ka viņi var pieprasīt savas tiesības. Cietušo atbalsta dienesti piedāvā viņiem pieejamu palīdzību pirms un pēc kriminālprocesa, kā arī tā laikā, tostarp emocionālo un psiholoģisko atbalstu un konsultācijas par juridiskiem, finansiāliem un praktiskiem jautājumiem, kā arī par riskiem nākotnē kļūt par cietušo. Cietušo atbalsta dienestu darbinieku, ieskaitot brīvprātīgos, ikdienas darbs visā Eiropas Savienībā (ES) sniedz būtisku ieguldījumu, lai cietušo tiesiskuma īstenošanas tiesības padarītu par realitāti.

Pieeja šādiem pakalpojumiem nosaka noziegumos cietušo spēju izmantot savas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību, kā noteikts Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. pantā "Tiesības uz efektīvu

tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu". Cietušo tiesības uz tiesību aizsardzību ir cieši pamatotas ne vien ES primārajos un sekundārajos tiesību aktos, bet arī Eiropas Padomes un Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) dokumentos, kā arī valstu tiesību aktos. Tomēr šīs tiesības par praktisku realitāti kļūst tikai tad, kad cietušie zina, ka šāds atbalsts pastāv, un saņem palīdzību, lai tās izmantotu. Cietušo direktīva (Direktīva 2012/29/ES) ir liels solis uz priekšu attiecībā uz noziegumos cietušajiem.

Šis kopsavilkums ieskicē Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras (FRA) pētījuma konstatējumus par atbalsta dienestiem noziegumos cietušajiem visā ES no pamattiesību perspektīvas. Tas sniedz pārskatu par to, kā pašreizējā atbalsta cietušajiem pakalpojuma sniegšana visās 28 ES dalībvalstīs praksē atbilst Cietušo direktīvas noteiktajiem cietušo atbalsta uzdevumiem un mērķiem. Galvenā uzmanība tiek pievērsta direktīvas 8. un 9. pantam par atbalsta dienestiem, tomēr ir aplūkoti arī citi cieši saistīti nosacījumi.

Būtiskākie secinājumi un uz pierādījumiem balstīta konsultācija

Cietušo atbalsta dienesti 28 ES dalībvalstīs ir attīstījušies atšķirīgi. FRA savākie dati liecina, ka dalībvalstīs šo pakalpojumu attīstībai ir dažāds temps, atšķiras perspektīvas, konteksti un darbā izmantotie organizatoriskie modeļi. Šie atšķirīgie foni ir noteikuši piedāvāto pakalpojumu veidu un darbības jomu. Dažām dalībvalstīm tas nozīmē, ka Cietušo direktīvas ieviešana praksē būs izaicinājums. FRA

pētījumā atklāja vairākas īpašas jomas, kurās dalībvalstīs pašreiz neatbilst Cietušo direktīvas prasībām. Viens no vislielākajiem izaicinājumiem ir pienākums nodrošināt, lai visiem cietušajiem būtu pieejami cietušo atbalsta dienestu pakalpojumi atbilstoši viņu vajadzībām. Tāpēc ir jāstrādā vēl vairāk, lai nodrošinātu direktīvas noteikto uzdevumu sasniegšanu.

To, ka pašreiz cietušie nevar vai nevar pilnībā izmantot savas tiesības, akcentē iepriekšējā FRA ziņojumā atklātais neregistrēto gadījumu skaits. Šajos četros plašajos apsekojumos par minoritāšu viktimizāciju, lesbietēm, gejiem, biseksuāļiem un transpersonām (LGBT), antisemitiskiem pārkāpumiem un vardarbību pret sievietēm, piemēram, rezultāti konsekventi liecina, ka daudz cietušo policijai par noziegumu neziņo. Lai gan šie četri apsekojumi aplūkoja konkrētu cietušo kategoriju (piemēram, no vardarbības cietušo sievietes) situāciju, to atklātie konstatējumi (piemēram, attiecībā uz neziņošanu par noziegumu) bieži vien ir būtiski noziegumos cietušajiem kopumā, tāpēc šajā ziņojumā ir izcelti atsevišķi konstatējumi, kuriem ir vispārīgāka piemērojāmība.

Neraugoties uz atlikušajiem izaicinājumiem, FRA dati paver skatu arī uz daudziem pozitīviem notikumiem un daudzsoļu praksi. Lai gan šīs prakses varētu iedvesmot turpmāku attīstību gan valsts, gan ES līmenī, tomēr jāuzsver atšķirīgie vēsturiskie un kultūras konteksti, kādos tās radušās. Šīs atšķirības būtu jāpatur prātā, apsverot modeļu un risinājumu pārrobežu pārņemšanas iespējamību.

Pamatojoties uz saviem konstatējumiem, FRA ir noformulējusi viedokļus, kas ierosina konkrētus pasākumus, kādus ES institūcijas un dalībvalstis var veikt, lai uzlabotu savus cietušo atbalsta pakalpojumus.

Cietušo tiesības Eiropas un valstu tiesību aktos

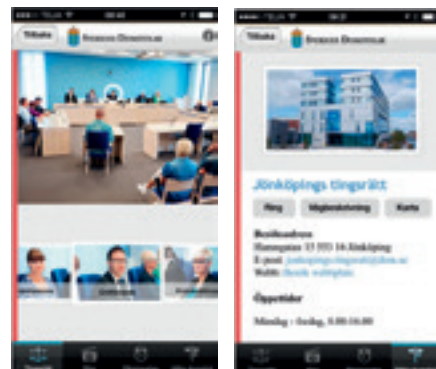
Raugoties no likumdošanas perspektīvas, aizsardzības pasākumi cietušo tiesību aizsardzībai parādās dažādās sfērās un līmeņos, sniedzoties no ES primārajiem tiesību aktiem līdz juridiski nesaistošiem aktiem valstu līmenī. Kopā šie avoti veido ievērojamu likumdošanas un citu pasākumu kopumu, kura mērķis ir cietušajiem nodrošināt viņu tiesiskuma īstenošanas pamattiesības. Tomēr interpretācija par to, kā tieši cietušajiem jānodrošina tiesiskums, katrā ES dalībvalstī atšķiras, daļēji tāpēc, ka uzskati par cietušā lomu kriminālprocesā vēsturiski bijuši atšķirīgi. Pēc tam šīs atšķirības pārtop par dažādām pieejām cietušo atbalstam.

NODERĪGI RĪKI NOZIEGUMOS CIETUŠAJIEM

Noziegumos cietušo atbalstīšana ar lietojumprogrammu palīdzību

Tiesas rokasgrāmata (*domstolsguiden*), Zviedrija

Šī lietojumprogramma sniedz sīku informāciju par tiesas zāli un attiecīgo dalībnieku lomu tiesas procesā. Šajā lietojumprogrammā ir ietvertas arī filmas, kas

parāda, kāda ir tiesas procesa gaita. Tajā ir iestrādāts "tiesas atrašanās vietas noteicējs", kas sniedz plašāku informāciju par darba laiku, nokļūšanu līdz attiecīgajai tiesai un sazināšanās iespējām.

Skatiet: www.domstol.se/Ladda-ner--bestall/Domstolsguiden/

Saragosas tiesiskuma pilsēta (*Ciudad de la Justicia Zaragoza*), Spānija

Šī Aragonas reģionālās valdības Spānijā izstrādātā lietojumprogramma ir paredzēta plašai sabiedrībai un praktizējošiem juristiem. Lietojumprogramma norāda jauna tiesas kompleksa atrašanās vietu pilsētā un tiesas sēžu grafiku, kā arī izsūta paziņojumus, lai cilvēkus informētu, kad ir beigusies kādas lietas izskatīšana.

Šis rīks ir pieejams šeit: <https://itunes.apple.com/es/app/ciudad-de-la-justicia/id642741128?mt=8> (iOS); <https://play.google.com/store/apps/details?id=es.ciudadjusticiazaragoza> (Android)

Uz šī fona vienota ES līmeņa rīcība ir īstenota ar mērķi noteikt vienotus minimālos standartus cietušo tiesību aizsardzībai. Svarīgs panākums un Cietušo direktīvas priekšgājējs bija Padomes 2001. gada 15. marta Pamatlēmums 2001/220/TI par cietušo statusu kriminālprocesā. ES dalībvalstīm līdz 2006. gadam bija jāpielāgo savi tiesību akti atbilstoši Pamatlēmumam. Tomēr daudzi, tostarp Eiropas Komisija, atzina, ka šie tiesību akti netika pienācīgi īstenoti. Tāpēc kopš Cietušo direktīvas stāšanās spēkā galvenā uzmanība tikusi pievērsta efektīvai īstenošanai.¹

Daudzsološa prakse

Cietušo tiesību efektīvas īstenošanas sekmēšana saskaņā ar ES tiesību aktiem: Eiropas Komisijas vadlīnijas

Efektīvas un savlaicīgas Cietušo direktīvas transponēšanas un īstenošanas nolūkā Eiropas Komisija sagatavoja vadlīnijas, lai ES dalībvalstīm palīdzētu gūt vispārēju izpratni par tās nosacījumiem.

Skatiet: http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/victims/guidance_victims_rights_directive_en.pdf

Cietušo tiesību uz cietušo atbalsta dienestu pieejamību un efektīvu tiesību aizsardzību garantēšana

Efektīva tiesību aizsardzība lielā mērā ir atkarīga no mērķtiecīgi izveidotu cietušo atbalsta dienestu pieejamības. Vajadzība nodrošināt cietušajiem pakalpojumu kopumu, kas var ļaut viņiem izmantot savas tiesības, ir uzsvērtā FRA pētījumā par ziņošanu par cilvēku pieredzētajiem noziegumiem. Piemēram, rezultāti par nauda noziegumiem EU-MIDIS apsekojumā un paziņošanas veidiem vardarbības pret sievietēm apsekojumā liecina, ka ziņošanas iedrošināšanas nolūkā nepieciešami uzlabojumi.

Plašāka "cietušā" interpretācija

Cietušā konceptualizācija normatīvajā (tiesiskajā un kultūras) sistēmā un uzskati par to, kāda loma cietušajam ir kriminālprocesā, ir ļoti atkarīgi no tiesiskā regulējuma vēsturiskās attīstības katrā atsevišķā dalībvalstī, un tas savukārt ietekmē cietušo atbalsta dienestu konceptualizāciju. Atšķirīgā pieeja cietušo tiesībām atspoguļo dažādas izpratnes par pašu "cietušā" jēdzienu. Šāda dažādība saglabājas, neraugoties uz to, ka kopš 2001. gada ir bijuši spēkā ES tiesību akti par noziegumos cietušajiem.

Tā kā vairākās jomās direktīva nosaka augstākus standartus nekā Pamatlēmums, attiecīgo jēdzienu definīcijām valstu tiesību aktos būtu atbilstoši jāatspoguļo šī attīstība. FRA konstatējumi liecina, ka dažu ES dalībvalstu tiesību aktos var būt nepieciešami grozījumi, lai tos šajā ziņā saskaņotu ar Cietušo direktīvu. Piemēram, vairākas dalībvalstis terminu "cietušais" savos tiesību aktos definē šaurā nozīmē, izslēdzot "netiešos" cietušos, piemēram, ģimenes locekļus. Dažas dalībvalstis, savukārt, vispār šo terminu nedefinē.

Pietiekamu līdzekļu piešķiršana

Atsevišķi jauni pienākumi, kā arī neobligāti Pamatlēmuma nosacījumi, kurus Cietušo direktīva padara par obligātiem, dalībvalstīm prasīs veikt turpmākus ieguldījumus personālā aprīkojumā vai telpās. Piemēram, tas ietver cietušo uzgaidāmo telpu tiesā nodrošināšanu atsevišķi no apsūdzēto uzgaidāmajām telpām. Dalībvalstīm arī jāieģādājas videosakaru nodrošināšanai un videoierakstīšanai nepieciešamā tehnoloģija, jānodrošina ierindas darbinieku, piemēram, policistu un tiesas personāla, obligātā apmācība un jānodrošina individuāla cietušo novērtēšana, lai noskaidrotu viņu īpašās aizsardzības vajadzības.

¹ Sk. Eiropas Komisijas 2004. un 2009. gada Paziņojumus par cietušo statusu kriminālprocesā (COM(2004) 54 galīgā redakcija/2 un COM(2009) 166 galīgā redakcija), kā arī 2011. gada ietekmes novērtējumu, kas pievienots Komisijas priekšlikumam par Direktīvu, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimuma standartus (SEC(2011) 780 galīgā redakcija).

FRA atzinumi

ES dalībvalstīm jānodrošina efektīva atbalsta pakalpojumu sniegšana un pieejamība, lai izpildītu Cietušo direktīvu un hartas 47. pantā noteiktos pienākumus. Īstenojot Cietušo direktīvu, ES dalībvalstīm būtu jāņem vērā 47. pants un attiecīgā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra, lai novērtētu cietušo tiesības aktīvi piedalīties kriminālprocesā, piemēram, tiesības tikt uzklausiņam un tiesības sniegt pierādījumus.

Cietušo direktīva nosaka, ka cietušā ģimenes locekļi ir iekļaujami cietušā definīcijā (saistībā ar cietušajiem, kuru nāves tiešais cēlonis ir noziedzīgs nodarījums), lai arī viņiem būtu pieejami cietušo atbalsta dienesti saskaņā ar viņu vajadzībām un kaitējuma apmēru, kas viņiem radies pret cietušo vērstā noziedzīgā nodarījuma rezultātā. Tāpēc termins "ģimenes locekļi", kā arī citi pamattermini, piemēram, "īpaši neaizsargāts", ir jāinterpretē plašā nozīmē, lai nevajadzīgi neierobežotu iespējamo personu, kurām ir tiesības, sarakstu.

ES dalībvalstīm jānodrošina atbilstība Cietušo direktīvas jaunajiem pienākumiem par policistu un tiesas darbinieku apmācību, individuālas cietušo novērtēšanas veikšanu un atsevišķu uzgaidāmo telpu nodrošināšanu cietušajiem jaunās tiesas ēkās. ES dalībvalstīm līdz transponēšanas termiņa beigām jāpadara pieejami šo pasākumu īstenošanai vajadzīgie papildu līdzekļi.

Cietušo atbalsta aspekti

Cietušo direktīva sagatavo augsni cietušo atbalstam plašākā izpratnē, kas sniedzas pāri tās 8. un 9. pantā paredzētajām funkcijām. Tā ietver vairākas valsts garantējamas tiesības, kuras paredz tālāku cietušo atbalsta sistēmas dalībnieku iekļaušanu. Patiesi, tiesības uz juridisko palīdzību, cietušo nosūtīšana starp dažādiem būtiskiem subjektiem vai tiesības tiesas procesā, lai aizsargātu cietušo pret sekundāro viktimizāciju, veido visaptverošu un funkcionālu cietušo atbalsta sistēmu. Tomēr šī sistēma nevar pilnībā funkcionēt, neiesaistot vairākus nevalstiskus dalībniekus.

Cietušo atbalsta daļējs priekšnoteikums ir cietušo tiesību juridiskā pieejamība. Sniegtais atbalsts cietušajiem, jo īpaši tiesas procesa laikā, ir atkarīgs no cietušajiem piešķirtās lomas un viņu juridiskā statusa attiecīgajā procesā. Jo vairāk cietušais izmanto tiesības būt par pusi kriminālprocesā, jo svarīgāk ir tas, lai atbalsta dienests konsultētu un iedrošinātu cietušos šo lomu īstenot viņu labākajās interesēs.

FRA konstatējumi atklāj arī "ieteikuma tiesību" instrumentu un prakšu svarīgo nozīmi. Tiesību akti ir tikai daļa no kopējās cietušo atbalsta mozaikas ES dalībvalstīs, un paši par sevi bez atbilstošas piemērošanas tie negarantē cietušo tiesības. Pastāv virkne juridiski nesaistošu instrumentu un politiku, kas veiksmīgi papildina – vai dažos valsts regulējumos pat aizstāj – tiesību aktus.

Juridiskās palīdzības padarīšana par pieejamu

Lai gan juridiskā palīdzība ir pieejama vairumam cietušo lielākajā daļā ES dalībvalstu, FRA konstatējumi liecina, ka bieži vien tā ir atkarīga no ekonomisko līdzekļu pārbaudes (lai noteiktu, kuriem finansiāli ir tiesības saņemt bezmaksas juridisko palīdzību) vai oficiālās dzīvesvietas. Lai gan šie nosacījumi var būt attaisnojami, tie var radīt sarežģītus birokrātiskus šķēršļus jo īpaši tad, ja juridiskā palīdzība ir nepieciešama ātri, lai garantētu cietušā tiesības. Daži globālie standarti arī iesaka ierobežotāk izmantot līdzekļu pārbaudi. Piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas 2012. gada Juridiskās palīdzības pieejamības krimināltiesību sistēmās pamatnostādnes un principi nosaka, ka bērni ir vienmēr atbrīvojami no šādas pārbaudes.

Efektīvu apmācību sistēmu nodrošināšana

Efektīvas speciālistu apmācību sistēmas ieviešana, kā to pieprasa Cietušo direktīvas 25. pants, ir ilgtermiņa mērķis. FRA konstatējumi liecina, ka dažas ES dalībvalstis uzsver ar konkrētām cietušo grupām saistītas apmācības. Citas apmācības padara pieejamas, bet ne obligātas, darbiniekiem, par kuriem tiek uzskatīts, ka viņi nonāks saskarē ar cietušajiem, piemēram, policistiem un tiesu darbiniekiem. Tāpēc ES dalībvalstis tiek aicinātas paaugstināt savas apmācību iespējas un krimināltiesību speciālistu vidū paaugstināt informētību par konkrētu cietušo grupu vajadzībām. Kur iespējams, tām tiek ieteikts iesaistīt NVO cietušo atbalsta dienestus.

Informācijas sniegšana, tostarp nosūtīšana uz atbalsta dienestiem

Cietušo direktīvas 2. nodaļā paredzētās precīzas informācijas par cietušo tiesībām savlaicīga sniegšana ir galvenais priekšnoteikums, kas cietušajiem ļauj izmantot viņu tiesības, kā arī norāda vispiemērotākos atbalsta dienestus. Informācijas trūkums ne vien rada nopietnu šķērslī cietušo tiesību izmantošanai, – pētījums par cietušo apmierinātību ar atbalsta dienestiem ir arī atkārtoti pierādījis, ka informācijas trūkums ir galvenais neapmierinātības ar kriminālprocesu cēlonis, kā arī tas, kas cietušajiem liedz aktīvi piedalīties tajā.² Tādējādi pasākumi, kas vērsti uz cietušo informētības paaugstināšanu par viņu tiesībām, ir tikpat svarīgi kā piekļuve informācijai, kas svarīga konkrētajam gadījumam. Šajā ziņojumā izceltie labas prakses piemēri parāda, ka cieša sadarbība starp kompetentām iestādēm un cietušo atbalsta organizācijām var sekmēt cietušo nosūtīšanu.

NODERĪGI RĪKI NOZIEGUMOS CIETUŠAJIEM

Eiropas e-tiesiskuma portāls: īpašas noziegumos cietušajiem paredzētas lapas

Eiropas e-tiesiskuma portāls ir iecerēts kā elektroniska vienas pieturas aģentūra tiesiskuma jomā, kas cenšas padarīt cilvēku dzīvi ES vieglāku, sniedzot informāciju par tieslietu sistēmām un uzlabojot tiesiskuma pieejamību visā ES visās 24 ES oficiālajās valodās.

Skatiet: https://e-justice.europa.eu/content_victims_of_crime-65-en.do

Cietušo neziņošanas par noziegumiem risināšana

FRA pētījums, tostarp četri plaša mēroga apsekojumi par minoritāšu viktimizāciju, lesbietēm, gejiem, biseksuāļiem un transpersonām (LGBT), antisemitiskiem pārkāpumiem un vardarbību pret sievietēm, konsekventi liecina, ka daudzi cietušie policijai par noziegumu neziņo. Padomes 2013. gada 6. decembra secinājumi par naida noziegumu apkarošanu ES un Padomes 2014. gada 5. jūnija secinājumi par visa veida vardarbības apkarošanu, kas vērsta pret sievietēm un meitenēm, šos konstatējumus izceļ. Tomēr cietušie var vērsties pie citām personām vai organizācijām. FRA apsekojuma par vardarbību pret sievietēm konstatējumi liecina, ka sadzīves vardarbībā cietušās personas drīzāk sazinās ar ārstiem un veselības aprūpes iestādēm nekā ar kādu citu profesionālu organizāciju vai NVO. Tāpēc šiem speciālistiem varētu būt izšķiroša loma sākotnējā atbalsta cietušajiem noteikšanā un sniegšanā. Tomēr dati norāda arī uz to, ka ārsti un citi medicīnas darbinieki reti ir apmācīti efektīvi reaģēt uz sadzīves vardarbību. Tāpēc veselības aprūpes speciālistu apmācīšanas un informēšanas iniciatīvas varētu uzskatīt par daudzsoļu praksi, jo īpaši ņemot vērā, ka 87 % no 42 000 FRA pētījumā par vardarbību pret sievietēm aptaujāto sieviešu pauda, ka viņas vēlētos, lai ārsts uzdod turpmākus jautājumus, ja viņām būtu vardarbības pazīmes.

² Piemēram, sk. *Sims, L.* un *Myhill, A.* (2001. g.), "Kārtības nodrošināšana un sabiedrība. 2000. gada britu noziedzīgo nodarījumu apsekojuma konstatējumi. Iekšlietu ministrijas pētījuma konstatējumi Nr. 136", Londona, Iekšlietu ministrija un *Wemmers, J.* (1999. g.), "Paziņošana cietušajiem un sabiedrības atbalsts krimināltiesību sistēmai", Starptautisks viktimoloģijas pārskats, 6. sēj., Nr. 3.

FRA atzinumi

Saskaņā ar Cietušo direktīvas 13. pantu garantētajai juridiskajai palīdzībai būtu jābūt pieejamai cietušajiem, kuri ir kriminālprocesa dalībnieki, tādā pašā veidā, kā tā pašlaik ir pieejama apsūdzētajiem. Būtu jāapzina un jānovērš birokrātiskie šķēršļi, piemēram, ilgi procesi vai ekonomisko līdzekļu pārbaude. Līdzekļu pārbaude ne vienmēr var atbilst ANO vadlīnijām.

Likumu reformu mērķim būtu jābūt cietušo labākai iekļaušanai krimināltiesību sistēmā. Cietušajiem būtu jānodod iespēja spēlēt ievērojamāku lomu kriminālprocesā, kā noteikts Cietušo direktīvas 3. nodaļā. Krimināltiesību speciālisti šo procesu var atbalstīt, vadot cietušos visā procesa gaitā, palīdzot viņiem saprast likumdošanu un pilnībā atzīt tās praktiskās saistības. Šim procesam ļoti palīdz krimināltiesību speciālistu apmācība.

ES dalībvalstīm būtu jāievieš pasākumi, kas nodrošina, ka cietušajiem visos procesa posmos ir pieejama informācija par viņu tiesībām un atbalsta dienestiem, kā arī būtiskā informācija par konkrēto lietu. ES dalībvalstīm būtu jāīpaši jāapsver efektīvas nosūtīšanas sistēmas ieviešana, kas vadītu cietušos visas atbalsta dienestu sistēmas ietvaros.

Lai cietušos iedrošinātu ziņot par noziegumiem un šādu ziņošanu veicinātu, ES dalībvalstīm būtu jāpārlicinās, ka informācija par cietušo atbalsta dienestiem un cietušo tiesībām ir pieejama un ka to viņiem dara pieejamu visas iestādes un sabiedriskie dienesti, ar kuriem cietušie sazinās, tostarp medicīnisko pakalpojumu sniedzēji, kā arī ka šo iestāžu personāls ir apmācīts informēti un līdzjūtīgi apieties ar cietušajiem.

NODERĪGI RĪKI NOZIEGUMOS CIETUŠAJIEM

Ziņošana par noziegumiem pa mobilo tālruni: noderīgas lietojumprogrammas noziegumos cietušajiem

Guardia Civil (GDT), Spānija

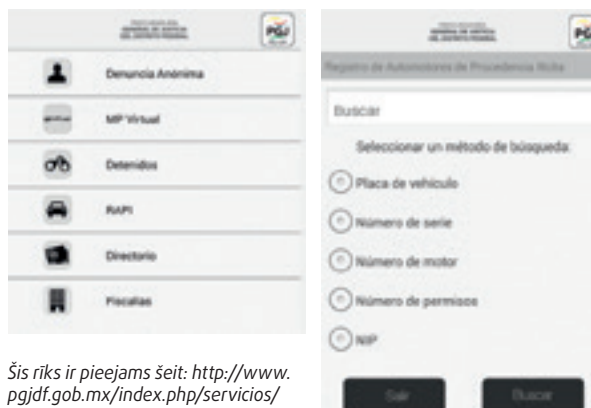
Šī Spānijas Nacionālās gvardes (*Guardia Civil*) Kibernozieģumu nodaļas izstrādātā lietojumprogramma piedāvā divus dažādus pakalpojumus: viens ir informēt tās lietotājus par tiešsaistē notiekošo aktuālo krāpšanu un nozieģumiem, un otrs ļauj iedzīvotājiem anonīmi ziņot par iespējamām noziedzīgām darbībām. Šī lietojumprogramma arī piedāvā uzzināt tuvāko Nacionālās gvardes iecirkņu atrašanās vietas.

Šis rīks ir pieejams šeit: <https://market.android.com/details?id=es.guardiacivil.gdt> (Android); <http://itunes.apple.com/es/app/gdt/id441712875?mt=8&ls=1> (iOS);

Federālā apgabala prokuratūra (*Procuraduría General de Justicia del Distrito Federal*), Meksika

Šis rīks ļauj anonīmi ziņot par nozieģumiem un valsts personu apliecinoģo dokumentu vai pases nozaudģšanu. Tas sniedz arī lietderīģu informāģiju par krimināģtiesību jautāģjumiem, piemģram, prokuratģru kontaktinformāģiju.

Šis rīks ir pieejams šeit: <http://www.pgjdf.gob.mx/index.php/servicios/enlinea/aplicacionpgjcdmx>; <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.tr3sco.pgjdf> (Android); <https://itunes.apple.com/us/app/pgjcdmx/id830812886?ls=1&mt=8> (iOS); <http://appworld.blackberry.com/webstore/content/31955/> (Blackberry)

Cietušo atbalsta dienesti ES dalībvalstīs

Dažas specifiskācijas, kas nosaka atbalsta cietušajiem nodrošināšanu, var atvasināt no Cietušo direktīvas 8. un 9. panta. Šie principi kalpo kā kritēriji vai vismaz kā atskaites punkti, izveidojot cietušo atbalsta dienestus vai novērtējot konkrētās dalībvalsts pašlaik piedāvātos pakalpojumus.³ Šobrīd dalībvalstīs pastāv plašas atšķirības attiecībā uz cietušo atbalsta dienestu lielumu un iespēju robežām.

Attiecībā uz cietušo atbalstu nodrošinošo organizāciju sistēmas izveidošanu vai izstrādāšanu Cietušo direktīvas 8. pants paskaidro, ka dalībvalstīm ir pieejams vairāk nekā viens organizatoriskais modelis. Cietušo atbalsta dienestus var izveidot kā sabiedriskas organizācijas vai nevalstiskas organizācijas (NVO), tās var organizēt profesionāli vai brīvprātīgi, un speciālistu pakalpojumus var sniegt papildus vispārīgiem cietušo atbalsta pakalpojumiem vai kā to neatņemamu sastāvdaļu. Dalībvalstu modeļos ir atšķirības attiecībā uz valsts dalībnieku, kas ir atbildīgs par atbalsta pakalpojumu pārraudzību, finansēšanas metodēm, dienestu ģeogrāfisko sadalījumu un to, cik lielā mērā dienesti paļaujas uz brīvprātīgo darbu pretstatā pastāvīgajam personālam.

Valdības izvēle izveidot sabiedrisku organizāciju vai sekmēt privātas iniciatīvas, kas atbalsta pilsoniskas sabiedrības spēju veidošanu, ir kas vairāk nekā tikai organizatorisks un tehnisks jautājums. Tas skar politiskus aspektus, piemēram, kāda vērtība kopienā ir pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas pārstāv pilsoņu sabiedriski svarīgu jautājumu risināšanā. Beigu beigās šis jautājums ir saistīts ar pamatizpratni par to, kā būtu jābūt uzbūvētai demokrātiskai sabiedrībai – vai tā ietver sabiedrisku sfēru, kas daļēji paliek tādu pilsoniskās sabiedrības organizāciju rokās, kuras valdība atbalsta un uzrauga, bet nekontrolē. Līdzīgi apsvērumi attiecas arī uz jautājumu par brīvprātīgo iesaistīšanu cietušo atbalsta organizācijās.

Neatkarīgi no izvēlēta modeļa valdībām jānodrošina zināmas funkcijas, tostarp esošo dienestu koordinēšana, iniciatīvas iespējami trūkstošo pakalpojumu attīstīšanai, cietušo atbalsta sniegšanas

standartu noteikšana un lēmumi par atbalsta dienestu finansēšanu.

Jebkuram cietušo atbalsta dienesta organizatoriskam atbalstam jābūt redzamam un ticamam. Tāpēc šķiet, ka probācijas dienesti ir slikti piemēroti tam, lai veiktu arī cietušo atbalsta funkcijas, kaut arī organizatoriskās apakšstruktūras ir izveidotas un strikti nodalītas. Tomēr pat tādā gadījumā var rasties aizdomas, ka to personāls paturēs prātā organizācijas vispārīgās intereses. Tas var potenciāli mazināt cietušo un noziedznieku ticību attiecībā uz personāla apņemšanos periodiski pievērst uzmanību tikai viņu interesēm. Ar līdzīgiem apsvērumiem varētu pamatot nepieciešamību nodalīt cietušo atbalsta dienestus no cietušo un noziedznieku starpniecības dienestiem.

Neraugoties uz šīm atšķirībām, *FRA* konstatējumi, patiesi, norāda uz dažiem jauniem un aktuāliem jautājumiem. Lielākā daļa ES dalībvalstu atbildību par atbalsta dienestiem sadala starp vairākām ministrijām. Vairākums arī paļaujas uz valsts un privāto iestāžu sadarbību, lai sniegtu vispārējo atbalstu cietušajiem. Visizplatītākais modelis attiecībā uz vispārējo atbalsta dienestu ģeogrāfisko izplatību ir izteikts sadalījums pa reģioniem neatkarīgi no dalībvalsts lieluma vai galvenā pakalpojumu sniedzēja sabiedriskā vai privātā rakstura. Vairākumā dalībvalstu brīvprātīgo skaits pārsniedz pastāvīgā personāla skaitu, savukārt viņu uzdevumi un apmācība atšķiras ne vien pēc pakalpojuma sniedzēja veida, bet arī pēc brīvprātīgās darbības vēsturiskās attīstības attiecīgajā valstī.

Lai gan, izveidojot, paplašinot vai nostiprinot cietušo atbalsta dienestu sistēmu, dalībvalstīs var vēlēties ņemt vērā citu dalībvalstu pieredzi, nepieciešams rūpīgi izvērtēt modeļu un risinājumu pārņemšanu. Jāapsver vairāki aspekti. Tie var ietvert kultūras atšķirības attiecībā uz privāto iniciatīvu un iesaistīšanos kopīgu interešu jautājumos vai pilsoņu gatavību iesaistīties brīvprātīgā darbā.

No prevalējošās organizatoriskās dažādības var mācīties to, ka nav viennozīmīgu atbilžu par to, kuriem risinājumiem jādod priekšroka. Bieži vien spēcīgi argumenti norāda dažādos virzienos.

³ Eiropas Savienības Tiesa ir vienīgā iestāde, kurai ir tiesības autoritatīvi interpretēt ES tiesību aktus un līdz ar to izlemt, vai Cietušo direktīvas 8. pants ir lasāms kā rezultāta vai līdzekļu pienākums, kur pēdējā gadījumā valdībām pienācīgi jāveic visi attiecīgajos apstākļos iespējamie un pamatotie pasākumi, lai progresīvi un savlaicīgi izveidotu visaptverošu cietušo atbalsta dienestu sistēmu.

Cietušo atbalsta galvenie modeļi

ES dalībvalstīs iespējams izšķirt trīs galvenos vispārējo cietušo atbalsta dienestu modeļus. Izšķir galvenā vispārējā atbalsta sniedzēja (ne-)valstisko raksturu un finansējuma avotus. Turpmāk sniegtajā tabulā ilustrēts katrā dalībvalstī prevalējošais modelis.

	1. Vismaz vienu valsts vispārējo, galveno pakalpojumu sniedzēju/struktūru vada un finansē valsts	2. Vismaz viens valsts vispārējais, galvenais pakalpojumu sniedzējs/struktūra ir nevalstisks, bet ir spēcīgi atkarīgs no valsts finansējuma	3. Vismaz viens valsts vispārējais, galvenais pakalpojumu sniedzējs/struktūra ir nevalstisks, bet nav spēcīgi atkarīgs no valsts finansējuma
AT			✓
BE	✓		
BG			
CY			
CZ	✓		
DE			✓
DK		✓	
EE	✓		
EL			
ES	✓		
FI		✓	
FR		✓	
HR	✓		
HU	✓		
IE		✓	
IT			
LT			
LU	✓		
LV			
MT		✓	
NL		✓	
PL		✓	
PT		✓	
RO			
SE		✓	
SI			
SK			✓
UK		✓	
Total	7	10	3

Piezīme: Šī tabula attiecas uz tām ES dalībvalstīm, kurās ir vismaz viens valsts vispārējais cietušo atbalsta dienests. No pētījuma izriet, ka neviena vispārējā cietušo atbalsta dienesta (kas ir paredzēts visām, nevis konkrētām cietušo kategorijām) nav Bulgārijā, Kiprā, Grieķijā, Itālijā, Lietuvā, Latvijā, Rumānijā un Slovēnijā. Oranži iekrāsotie laukumi norāda, ka nepastāv neviens vispārējs cietušo atbalsta dienests.

Avots: FRA, 2014. gads; sk. arī: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/victims-support-services/models>

NVO un noziegumos cietušo aizstāvēšanas svarīgā loma

Daudzās dalībvalstīs privātie atbalsta dienesti publiskās un normatīvās diskusijās ir efektīvi popularizējuši noziegumos cietušo intereses. Daži atbalsta

dienesti veic svarīgas publiskās aizstāvēšanas funkcijas, tostarp attiecībā pret valdībām. Šīs NVO var tik autentiski izteikt cietušo bažas, jo tās ikdienā atbalsta cietušos. Daudzi personāla locekļi pat darbojas brīvprātīgi. Dažās dalībvalstīs privātās apvienības, kuras ir organizatoriski un finansiāli neatkarīgas no valdības, sniedz vispārēju cietušo atbalstu. Tās ir

neatļaidīgi publiski aizstāvējušas cietušo intereses. Tādējādi ir dažas pazīmes, kas rāda, ka cietušo tiesību padziļināšanā spēcīgu un zināmā mērā neatkarīgu NVO pastāvēšanai ir zināma nozīme.

Piekluves vispārīgam cietušo atbalstam nodrošināšana visiem cietušajiem

Vairākums dalībvalstu sniedz kādu vispārīgu cietušo pakalpojumu veidu, un visas dalībvalstis sniedz atbalsta pakalpojumus vismaz dažām noteiktām cietušo grupām. Tomēr astoņām dalībvalstīm vēl ir jāizveido direktīvas 8. pantā noteiktie vispārīgie cietušo atbalsta dienesti. Direktīvas 8. panta 5. apakšpunkts turpmāk norāda, ka piekļuvei jebkādiem cietušo atbalsta dienestiem nav jābūt atkarīgai no tā, vai cietušais iesniedz oficiālu sūdzību. Atbalsta dienestu finansējums jānodrošina caurskatāmi un objektīvi, tā, lai tiktu nodrošināta cietušo atbalsta dienestu pieejamība visiem.

Visaptverošu un konfidencialu pakalpojumu sniegšana

Lai organizācija varētu sniegt efektīvus atbalsta pakalpojumus, tai jābūt veidotai tā, lai tā cietušajos radītu uzticību un pašālvību. To var panākt, piemēram, nodrošinot, ka cietušos nenosūta no vienas organizācijas vai personas pie citas (kaut gan atsevišķos gadījumos var būt nepieciešama nosūtīšana pie speciālista). Atbalsta dienestu uzdevumiem arī būtu jābūt vērstiem tikai uz atbalsta sniegšanu cietušajiem. Piemēram, cietušo atbalsta sajaukšana kopā ar starpniecības un probācijas pakalpojumiem, kā to dara dažas dalībvalstis, neieviešu pietiekamu pārlicību par atbalsta sniegšanas mērķi. FRA konstatējumi arī liecina, ka vairākas ES dalībvalstis cietušajiem negarantē tiesības uz atbalsta personu pavadību procesa laikā.

Brīvprātīgo iesaistīšana

FRA pētījums parāda arvien lielāku pašālvību uz brīvprātīgajiem, daļēji ekonomisko ierobežojumu dēļ, kā arī sakarā ar brīvprātības pieaugumu vairākās ES dalībvalstīs, kurās šādas tradīcijas ir vājākas. Lai gan FRA konstatējumi parāda vajadzību ieviest līdzsvaru starp cietušo atbalstam strādājošo brīvprātīgo un profesionālā personāla skaitu, kopumā FRA pierādījumi liecina, ka lielākajā daļā dalībvalstu cietušo atbalsta sistēmas zināmā mērā pašālvības uz brīvprātīgajiem. Valstīs, kurās jau ilgstoši pastāv brīvprātīgās darbības kultūra, parasti vispārīgie cietušo atbalsta pakalpojumi tiek nodrošināti lielākā mērā.

Jumta organizāciju loma ES līmenī

Ievērojams skaits organizāciju ES līmenī aizstāv noziegumos cietušo tiesības kopumā vai noteiktu cietušo grupu, piemēram, vardarbībā cietušo sievietu, tiesības. Šādas organizācijas sniedz būtisku ieguldījumu ES dzīvojošo personu pamattiesību īstenošanā. Svarīgi, ka organizāciju dažādība ES līmenī atspoguļo dažādās pieejas cietušo tiesībām un cietušo atbalsta sniegšanas organizēšanai gan starp dalībvalstīm, gan tajās.

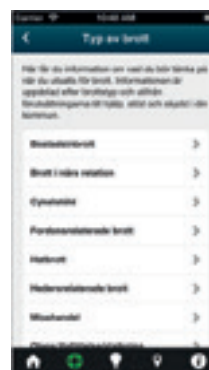
NODERĪGI RĪKI NOZIEGUMOS CIETUŠAJIEM

Noziegumos cietušo atbalstīšana ar lietojumprogrammu palīdzību

Zviedrijas lietojumprogramma (*Brottsofferappen*) noziegumos cietušajiem sniedz informāciju. Saņemot sīkāku informāciju par lietotāja atrašanās vietu un nozieguma veidu, šis rīks norāda tuvākā policijas iecirkņa un atbalsta dienestu atrašanās vietu. Tas sniedz arī kontrolsarakstu, kā ziņot par noziegumu un pieprasīt zaudējumu atlīdzību.

Šīs lietojumprogrammas iecerētā pamatideja bija sniegt tikai mērķtiecīgu un būtisku informāciju, citiem vārdiem sakot, informāciju, kas saistīta ar attiecīgo noziegumu un atrašanās vietu. Informācija tika savākta no visām atbilstošajām iestādēm un organizācijām. Būs nepieciešami atjauninājumi. Lietojumprogrammas izstrāde izmaksāja aptuveni 10 000 euro, kas sedz gan tehniskos aspektus, gan datu savākšanu. Tās faktiskā izstrāde notika četras nedēļas. Tā tiks papildināta ar citām iespējām, tostarp kontrolsarakstiem un trauksmes funkcijām, ar kuru palīdzību izvēlētam personām var nosūtīt informāciju par lietotāja atrašanās vietu. Izstrādājot šo rīku, organizācija galvenokārt izmantoja to iestādes darbinieku plašo pieredzi, kuri nodarbojas ar noziegumā cietušo jautājumiem.

Avots: <http://brottsofferappen.org/>

FRA atzinumi

ES dalībvalstis, kuras vēl nav izveidojušas vispārīgā atbalsta dienestus, tiek aicinātas veikt steidzamus pasākumus, lai ievērotu Cietušo direktīvu (8. pantu). Piekļuvei cietušo atbalsta dienestiem bez maksas būtu jābūt pieejamai visiem noziegumos cietušajiem, un tai nebūtu jābūt atkarīgai no tā, vai cietušais par noziegumu ir ziņojis policijai.

ES dalībvalstīm būtu jānodrošina, lai cietušo atbalsts būtu saskaņots un nosūtīšana saskaņā ar Cietušo direktīvas 4. panta 1. punktu un 8. panta 2. punktu būtu efektīva, jo īpaši konkrētām cietušo grupām, kam var būt īpašas aizsardzības vajadzības un kas var ietilpt dažādu ministriju un/vai atbalsta organizāciju kompetences jomā.

Cietušo atbalsts būtu jāorganizē tādā veidā, kas ļauj cietušajiem gūt pēc iespējas lielāku labumu no uzticības attiecībām. Atbalsta sistēmai būtu jāizvairās no cietušā nodošanas no viena atbalsta sniedzēja citam, ja tas nav nepieciešams. Tādējādi ir svarīgi, lai cietušos tiesas procesā var pavadīt tā pati persona, kura tos atbalsta pirms un pēc lietas iztiesāšanas posma, kā to nosaka Cietušo direktīvas 20. panta c) apakšpunkts.

Atbalsta dienestiem būtu jābūt veidotiem tā, lai tie varētu rīkoties, ievērojot striktu konfidencialitāti, kā arī cietušā interesēs, un būtu jānodrošina, ka atbalsta dienestus var uzskatīt par tādiem, kas šādi rīkojas. Lai garantētu šādu orientāciju, cietušo atbalstu sniežošu organizāciju uzdevumos nevar ietilpt arī starpniecības vai probācijas pakalpojumu sniegšana.

FRA atzīst, ka ir svarīgi iedrošināt pilsoņus iesaistīties sabiedrisko uzdevumu veikšanā, un iesaka iniciatīvas ES dalībvalstu līmenī, lai veicinātu brīvprātīgo darbību, jo īpaši dalībvalstīs, kurās brīvprātīgais darbs var būt salīdzinoši jauns jēdziens. Būtu jāapsver profesionālā personāla skaita un brīvprātīgo skaita attiecība. Jo īpaši tām organizācijām, kuras paļaujas uz brīvprātīgajiem, būtu jāpārlicinās, ka pastāvīgais personāls brīvprātīgajiem piedāvā efektīvu vadību un uzrauga viņu darba kvalitāti. Cietušo atbalsta organizāciju profesionālo darbinieku vai brīvprātīgo uzdevumiem jāatbilst kvalitātes standartiem un jābūt piemērotiem atbalstu vai konsultāciju sniežošās personas profesionālajai sagatavotībai.

ES būtu jāturpina tās atbalsts un mijiedarbība ar Eiropas līmenī strādājošām cietušo atbalsta organizācijām, izmantojot to kompetenci un spēju savu dalībnieku vidū apvienot labākās prakses un zināšanas. Šī kompetence ietver turpmāka atbalsta sniegšanu, ņemot vērā arvien pieaugošo vajadzību pēc cietušo pārrobežu atbalsta veicināšanas. Vispārējiem dienestiem ES un dalībvalstu līmenī būtu jāsadarbojas ar specializētiem dienestiem un jāizmanto to apkopotā pieredzes bagātība, jo īpaši ar organizācijām, kas atbalsta vardarbībā cietušās sievietes.

Atbalsts konkrētām cietušo grupām

Cietušo direktīva pieprasa dalībvalstīm ņemt vērā konkrētu cietušo grupu vajadzības. Īpašas vajadzības vispirms jāapzina, veicot individuālu novērtējumu, bet pēc tam par tām jāparūpējas, vai nu izveidojot specializētas atbalsta organizācijas, vai ieviešot specializētus pakalpojumus vispārīga atbalsta organizācijās, kas piedāvā mērķtiecīgu atbalstu konkrētām cietušo grupām.

FRA veica ierobežotu izpēti par cietušo atbalsta specializētajām jomām (tādām kā atbalsts sadzīves vardarbības, cilvēktirdzniecības un naida noziegumos cietušajiem), kam par pamatu bija plašs FRA pētījums par dažādām neaizsargātām cietušo grupām. Konstatējumi liecina, ka katrai no šīm grupām piederšie cietušie var saskarties ar konkrētām problēmām, vērsties tiesu iestādēs. Šos konstatējumus atbalsta FRA paralēli veikts papildu pētījums par plašu jaūtājumu klāstu saistībā ar noziegumos cietušajiem, tostarp pētījumi par konkrētām kategorijām – cietušie imigranti, naida noziegumos cietušie, vardarbībā pret sievietēm cietušās, kā arī cietušie bērni.

NODERĪGI RĪKI NOZIEGUMOS CIETUŠAJIEM

Sieviešu atbalstīšana pret vardarbību

Šī lietojumprogramma, ko sauc *Clique180*, informē sievietes par to, ko darīt, ja pret viņām tiek vērsta vardarbība. Šī lietojumprogramma, kas tika laista klajā 2014. gada pasaules futbola čempionāta laikā, sniedz lietotāja ģenerētus ģeodatus par drošām un nedrošām vietām, kā arī paskaidro, kas ir vardarbība pret sievietēm. Šī pašpaskaidrojošā un lietotājam draudzīgā saskarne sniedz saites uz atbalsta dienestiem un Brazīlijas federālo likumdošanu par vardarbību pret sievietēm. Lietojumprogramma ir aprīkota arī ar tiešā zvana pogu, kas savieno ar atbalsta dienestu karsto līniju.

Pieejams: <http://clique180.org.br/download>

FRA pētījums atklāj, ka cietušie saskaras ar dažādām problēmām – neaizsargātība pret otrreizēju un atkārtotu viktimizāciju, iebiedēšanu un atriebību, bailes no policijas un atbalsta dienesta darbinieku neobjektivitātes, kā arī ar to saistīta nevēlēšanās ziņot par attiecīgo noziegumu.

Šī projekta konstatējumi liecina, ka visās dalībvalstīs pastāv specializēti dienesti vismaz dažām konkrētām cietušo grupām. Saistībā ar to jāatzīmē vairākas daudzsološas prakses. Tomēr piedāvātā specializētā atbalsta raksturs un darbības joma ļoti atšķiras starp dalībvalstīm (arī atkarībā no attiecīgās grupas). Te vēl iespējams veikt daudz uzlabojumu.

ES tiesību akti: Budapeštas ceļveža E pasākums

Budapeštas ceļveža E pasākums pievēršas konkrētu cietušo grupu vajadzībām. Padome atgādina, ka dažu cietušo īpašās vajadzības izriet no piedzīvotā nozieguma veida vai apstākļiem un šī nozieguma radītajām sociālajām, fiziskajām un psiholoģiskajām sekām. Citu grupu starpā ceļvedī piemin cilvēku tirdzniecībā cietušos un bērnus, kas cietuši no seksuālas izmantošanas.

Skatiet: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011G0628\(01\)&qid=1402495822750&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011G0628(01)&qid=1402495822750&from=EN)

Individuālu novērtējumu nodrošināšana iespējamu īpašās aizsardzības vajadzību noteikšanai

Direktīvas 22. pants nosaka – ES dalībvalstīm jānodrošina, ka tiek veikts individuāls cietušo novērtējums, lai noteiktu iespējamās vajadzības pēc īpašās aizsardzības. Tādas īpašās aizsardzības vajadzības var attiekties uz cietušajiem, kas nozieguma smaguma dēļ ir guvuši ievērojamu kaitējumu, tādos noziegumos cietušajiem, kuri veikti aizspriedumu vai diskriminējošu motīvu dēļ, vai cietušajiem, kuru attiecības ar likumpārkāpēju un kuru atkarība no likumpārkāpēja viņus padara neaizsargātus. FRA konstatējumi liecina, ka policija bieži cietušos nosūta uz vispārējiem atbalsta dienestiem, kuriem pēc tam ir jānovērtē iespējamā individuālā vajadzība pēc specializēta atbalsta.

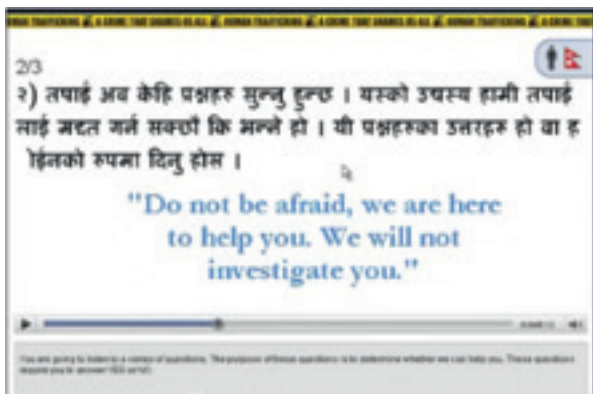
Atbalsta dienestu cietušajiem ar īpašām vajadzībām svarīgās lomas atzīšana ES dalībvalstīs

Neraugoties uz to, vai atbalsta dienesti ir integrēti kādā lielākā vispārīgā struktūrā vai izveidoti kā atsevišķi, individuāli dienesti, Cietušo direktīva nosaka, ka tiem ir jāpieņem pieeja, saskaņā ar kuru ņem vērā cietušo īpašās vajadzības, noziedzīga nodarījuma rezultātā pārciestā kaitējuma smaguma pakāpi, kā arī attiecības starp cietušajiem, noziedzniekiem un to plašāko sociālo vidi. Pie tā piederētu, piemēram, bērnu īpašās vajadzības. Individuāli atbalsta dienesti, kas ir vērsti uz cietušajiem ar īpašām vajadzībām, varētu būt īpaši labā pozīcijā, lai veicinātu atsevišķu grupu tiesības. Piemēram, naida noziegumos cietušie varētu justies ērtāk, ļaunajoties uz mazāku un īpaši specializētu viņu tiesības aizstāvošu organizāciju kompetenci un uzticoties šādām organizācijām.

NODERĪGI RĪKI NOZIEGUMOS CIETUŠAJIEM

Dzīvības atbalsta ziņu sūtīšana cilvēku tirdzniecības upuriem

Cietušo tulkošanas palīdzības rīks izmanto audioziņojumus, lai tiesībsargājošās amatpersonas un cietušo pakalpojumu sniedzēji, kas bieži vien ir pirmais kontaktpunkts cilvēku tirdzniecības upuriem, kuri nerunā tās valsts valodā, kurā viņi atrodas, varētu sniegt zināmu pamatatbalstu.

Ir ierakstīti un 40 valodās iztulkoti trīsdesmit pieci pamatjautājumi un ziņojumi, tostarp īpaši jautājumi bērniem.

Šo rīku izstrādāja Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispasaules iniciatīva cīņai pret cilvēktirdzniecību (*UN.GIFT*) / Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs (*UNODC*), Austrijas Kriminālizlūkošanas dienests un Austrijas *NVO LEFOE-IBF*. Ar tādu cilvēktirdzniecības ekspertu palīdzību, kuri koncentrējas uz cietušo vajadzībām, ziņojumu izstrādē savu ieguldījumu sniedza personas, kuras pārdzīvojušas cilvēku tirdzniecības noziegumus.

Lejupielādējiet šo rīku šeit: www.ungift.org/knowledgehub/en/tools/vita.html

FRA atzinumi

ES dalībvalstīm jānodrošina, ka cietušā pirmais kontaktpunkts, kas parasti ir policija vai cietušo atbalsta organizācija, veic individuālos novērtējumus. Cietušie savlaicīgi būtu jānosūta uz specializētiem cietušo atbalsta dienestiem, kas viņiem var piedāvāt vajadzīgo palīdzību un atbalstu. ES dalībvalstīm jānodrošina, lai pret bērniem vienmēr izturētos kā pret personām, kurām vajadzīga īpaša aizsardzība, ievērojot viņu vecumu, brieduma pakāpi, sapratnes līmeni un jebkādas saziņas problēmas, kādas viņiem var būt, kā arī saskaņā ar Cietušo direktīvas 22. panta 4. punktu.

Atzīstot, ka speciālistu dienestus var nodibināt gan atsevišķi, gan papildus vispārējā atbalsta dienestiem vai integrēt vispārējā organizācijā, ES dalībvalstīm būtu jānodrošina atbalsta dienestu esamība, tostarp atbalsts traumu gadījumos un konsultācijas, kas nodrošina mērķtiecīgu atbalstu cietušajiem ar īpašām vajadzībām. Pie tiem pieder cietušie bērni, cietušie no seksuālās vardarbības un citas vardarbības uz dzimuma pamata, cietušie ar invaliditāti, cietušie, kuri ir nelegāli migranti, un ciešās attiecībās esošie vardarbībā cietušie. Saskaņā ar Cietušo direktīvu šiem dienestiem vismaz jāizstrādā un jānodrošina piemērota pagaidu izmitināšana cietušajiem, kuriem ir vajadzīga droša vieta atkārtotas viktimizācijas, iebiedēšanas un atriebības riska dēļ.

Turklāt, īstenojot Cietušo direktīvu, ES dalībvalstīm būtu jāpievērš īpaša uzmanība ar diskriminējošu motīvu izdarītos noziegumos cietušo aizsardzības vajadzībām.

Darba rezultātu standarti un rādītāji

Cietušo direktīva nesniedz skaidrus norādījumus attiecībā uz kvalitāti un rezultātiem. Tomēr, lai cietušo atbalsts būtu efektīvs un lietderīgs, cietušo atbalsta izstrādes, pilnveidošanas un nepārtrauktas nodrošināšanas pamatā jābūt kvalitātes standartiem. Rādītāji ir neatņemama kvalitātes standartu daļa. Izmantojot metodoloģiju, kas saistīta ar izveidotu rādītāju apkopšanu strukturālās, procesa un rezultāta kopās, iespējams apzināt pilnu veicamo darbību klāstu – no pieņemšanas un nolūka, kā arī pieliktajām pūlēm, līdz taustāmiem rezultātiem. Tas savukārt sekmēs progresa mērīšanu, kā arī ļaus veikt sistēmu salīdzinājumu, kas nepieciešams, lai veiktu pārlicinošu novērtējumu attiecībā uz to, kādas prakses faktiski darbojas.

Pilnais ziņojums ierosina virkni rādītāju šīs metodoloģijas ietvaros, pamatojoties uz cietušo atbalsta pakalpojumu sniegšanas esošajiem standartiem. Padziļinātāka un pilnveidotāka šo rādītāju versija, kas būtu jāapstiprina attiecīgajām ieinteresētajām pusēm, piemēram, cietušo atbalsta organizācijām, būtu noderīgs pirmais solis ceļā uz sistemātisku prakses kontroli un novērtēšanu. Rādītāji būtu jāsavieno ar skaidriem kritērijiem attiecībā uz nepieciešamo atbilstības līmeni. Būtu jāparedz arī datu savākšanas sistēma visu rādītāju aizpildīšanai. Šajā kontekstā būtu jāatceras Cietušo direktīvas 28. pants, kas dalībvalstīm pieprasa no 2017. gada novembra un pēc tam reizi trijos gados darīt zināmus datus par šajā direktīvā noteikto cietušo tiesībām praksē.

Civilās sabiedrības neatkarību ievērojošu kvalitātes kontroles standartu noteikšana

Cietušo direktīvas 63. apsvēruma uzsver, ka, "lai veicinātu un vienkāršotu paziņošanu par noziegumiem un lai palīdzētu cietušajiem pārraut atkārtotas viktimizācijas loku, būtiski ir, ka cietušajiem ir pieejami uzticami atbalsta pakalpojumi un lai kompetentās iestādes būtu gatavas ar cieņu, iekļūstīgi, profesionāli un bez diskriminācijas reaģēt uz cietušo ziņojumiem". Lai novērtētu, vai konkrētās dalībvalsts dienesti atbilst šiem kritērijiem, būtu jānosaka skaidri un konsekventi kvalitātes kontroles mehānismi, tostarp pāri robežām.

Kvalitātes standartu salīdzinošā vērtēšana

Cietušo atbalsta dienestu kvalitātes standarti gūtu labumu no skaidriem rādītājiem un kritērijiem. FRA pētījums aptvēra formāli pieņemtus galvenos veiktspējas rādītājus par ES dalībvalstu vispārējo cietušo atbalsta dienestu sniegto pakalpojumu kvalitāti. Mērot laikā, šādi rādītāji palīdzētu novērtēt Cietušo direktīvas īstenošanu un ietekmi uz cietušajiem un viņu tiesību izmantošanu praksē.

FRA atzinumi

FRA uzsver ES dalībvalstu atbildību izstrādāt visaptverošu cietušo atbalsta dienestu tīklu un uzraudzīt atbalsta dienestu darbības rezultātus, nodrošinot, ka tie atbilst paredzētajiem standartiem, vienlaikus ievērojot arī pilsoniskās sabiedrības neatkarību.

FRA analīze akcentē labus kritēriju un/vai dalības noteikumu piemērus, ko izstrādājušas ES jumta organizācijas, kuras aktīvi darbojas vispārīgā cietušo atbalsta tīklošanas, koordinēšanas un veicināšanas jomās vai atbalsta konkrētās cietušo grupas. Pie šādiem kritērijiem pieder, piemēram, cietušo atbalsta un probācijas pakalpojumu nodalīšana, neatkarība no politiskajām darbībām, pakalpojuma lietotāju (t. i., cietušo) konfidencialitāte un caurskatāmība attiecībā uz finansējuma avotiem. Šādi standarti varētu veidot bāzi, uz kuras pamata atklāt jaunus kritērijus, ko varētu pēc nepieciešamības izstrādāt valsts, reģionālā un ES līmenī.

Iedvesmu cietušo atbalsta dienestu kvalitātes kontroles sistēmai varētu smelties arī no salīdzinošās pārskatīšanas sistēmas, kuru visā pasaulē izmanto valstu cilvēktiesību iestādes (pašakreditējoša sistēma saskaņā ar tā dēvētajiem Parīzes principiem).

Šim nolūkam, kā arī ievērojot šos piemērus, dalībvalstis varētu apsvērt cietušo atbalsta dienestu akreditēšanas sistēmas izveidi.

FRA uzsver noteiktu un vispārpieņemtu organizatorisko un darbības rezultātu standartu nozīmīgumu cietušo atbalsta sniegšanā. FRA konstatējumi liecina par to, ka vispārīgie atbalsta dienesti šādus standartus ir pieņēmuši mazāk nekā pusē dalībvalstu.

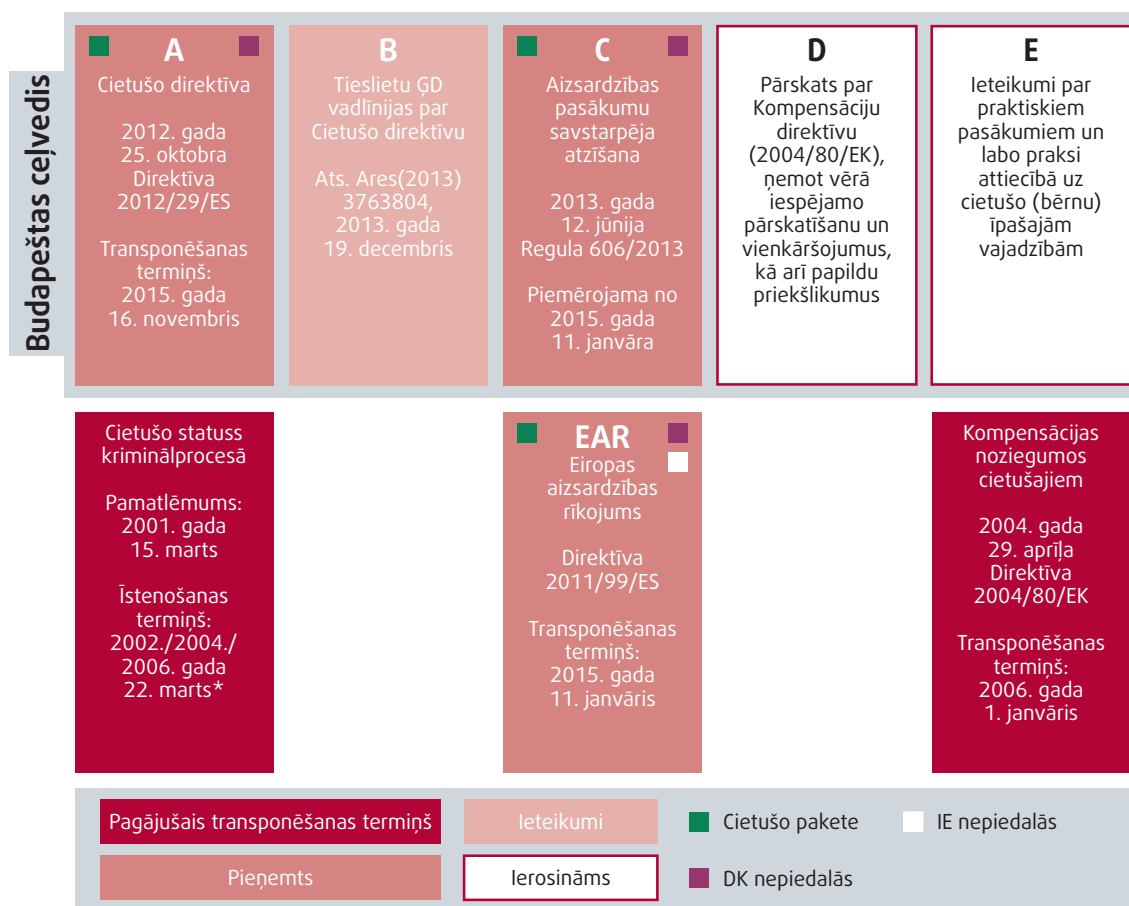
Cietušo direktīvas 28. pants dalībvalstīm uzliek par pienākumu, sākot ar 2017. gada 16. novembri (divus gadus pēc transponēšanas termiņa), kā arī pēc tam reizi trīs gados Eiropas Komisijai darīt pieejamus datus par to, kā cietušie ir piekļuvuši Cietušo direktīvā noteiktajām tiesībām. Šādiem datiem būtu jāņem vērā ar cietušo atbalstu un cietušo tiesībām saistīti rādītāji, tostarp ar vispārīgo cietušo atbalsta dienestu sniegto pakalpojumu kvalitāti saistīto darba rezultātu rādītāji. Rādītāji par pakalpojumu sniegšanas kvalitāti arī būtu jāsavāc nepastarpināti no cietušajiem, kuri šos pakalpojumus izmanto.

Cietušo atbalsta organizācijām un/vai valdībām, kā nepieciešams attiecīgajās ES dalībvalstīs, būtu jāapsver kopīgu rādītāju par cietušo atbalstu izstrāde, kā arī plašākā mērogā – par cietušo tiesībām. Lai iegūtu datus par šādiem rādītājiem, varētu daļēji izmantot saskaņā ar Cietušo direktīvas 28. pantu nepieciešamo datu savākšanu.

Cietušo direktīva

Cietušo direktīva ir līdz šim vissvarīgākais likumdošanas notikums cietušo tiesību ziņā ES līmenī. Tas ir galvenais pīlārs Cietušo paketē, Eiropas Komisijas tiesību akta priekšlikumu kopumā, kura mērķis ir nostiprināt un uzlabot valstu un ES pasākumus par cietušo tiesībām. Tā atbilst Eiropas Padomes integrētas un saskaņotas pieejas cietušajiem aicinājumam, kas ietverts Stokholmas programmā un Budapeštas ceļvedī, kas īpaši koncentrējas uz cietušo tiesību nostiprināšanu un aizsardzību. ES dalībvalstīm Cietušo direktīva jātransponē savos valsts tiesību aktos līdz 2015. gada 16. novembrim. Dānija nepiedalās, tāpēc pēc transponēšanas termiņa beigām tajā paliks spēkā Pamatlēmums.

Attēls. Ar noziegumos cietušajiem saistītie ES instrumenti, jo īpaši atbalsta dienesti

Piezīme: apzīmējums A-E ir ceļvedī izmantotais apzīmējums.
 * Piemērojams DK arī pēc Cietušo direktīvas transponēšanas termiņa.

Avots: FRA, 2014. g.

Cietušo direktīva nosaka vairākus uzdevumus, lai nodrošinātu efektīvus un pieejamus cietušo atbalsta pakalpojumus visās ES dalībvalstīs. Tā ievieš jaunas noziegumos cietušo tiesības un pārveido vairākus iepriekš neobligātus nosacījumus par pienākumiem, iespējamus labumus cietušajiem pārvēršot par cietušo tiesībām. Tā arī izvirza cietušo atbalsta dienestu sistēmas priekšplānā un atzīst to centrālo lomu, ļaujot cietušajiem izmantot viņu tiesības. Nosakot minimālos standartus to darbībā un vienlaikus uzliekot valstij par pienākumu nodrošināt to pieejamību, šī direktīva var pārveidot cietušo atbalsta sistēmu visā ES par labu cietušajiem.

Tomēr šī direktīva nenodrošina instrumentu, lai saskaņotu atšķirīgās pieejas cietušā lomai dažādu ES dalībvalstu krimināltiesību sistēmās, līdz ar to arī attiecībā uz cietušo atbalsta pakalpojumu sniegšanu. Lai gan tā neapšaubāmi vispārējo latīņu paceļ augstāk nekā Pamatlēmums, vajadzība pielāgoties šīm strukturālajām atšķirībām nenovēršami rada vietu novirzēm cietušo atbalsta pakalpojumu kvalitātē un arī vienādā cietušo tiesību izmantošanā.

Cietušo direktīvā noteikto augstāko standartu piemēri

Informācijas un atbalsta sniegšana

- Tā no jauna uzsver tiesības saprast un tikt saprastam tādā ziņā, ka visai saziņai ar cietušajiem jānotiek tā, lai cietušie to saprastu (3. pants).
- Direktīvas 4. pants sniedz tālāk par Pamatlēmumā piešķirtajām tiesībām uz pirmo kontakta informāciju ar kompetentajām iestādēm. Cietušajiem vairs nav tikai jāpaziņo par dienestu vai pakalpojumu veidu, kur viņi var vērsties. Tā vietā, pateicoties 8. panta 2. punkta nosacījumam, viņi sākotnējā posmā ir uzreiz nosūtāmi uz atbilstošajiem cietušo atbalsta dienestiem. Citiem vārdiem sakot, viņiem būtu jājautā, vai viņi vēlas sazināties ar atbalsta dienestu.
- Tā jo īpaši paredz, ka cietušo atbalsta dienestu pieejamība jānodrošina, neraugoties uz to, vai cietušais nolemj iesniegt oficiālu sūdzību un ierosināt lietu, kaut gan ir vispār saprotams, ka kompetentajām iestādēm būtu jāveicina paziņošana (sk. 63. apsvērumu).
- Tā nosaka, kāda informācija par lietu būtu jādara pieejama cietušajam. Šī informācija ietver apsūdzības noziegumā raksturu, tiesas procesa norises laiku un vietu, jebkādu lēmumu par izmeklēšanas izbeigšanu vai lietas neierosināšanu, kā arī galīgo lēmumu. Tiks izskaidroti arī šādu lēmumu iemesli.
- Tā izšķir vispārējos un specializētos cietušo atbalsta dienestus (8. pants) un norāda dalībvalstu nodrošināmo pakalpojumu minimālo līmeni (9. pants). No cietušo atbalsta viedokļa minimālo standartu noteikšanai ir vērā ņemama ietekme. Pamatlēmums ES dalībvalstīm noteica pienākumu "veicināt" cietušo atbalsta dienesta "darbību" informācijas cietušajiem sniegšanas, viņu pavadīšanas un palīdzēšanas jomā. Tagad cietušo atbalsta dienestiem jāsniedz skaidri noteikti pakalpojumi atbilstoši cietušo tiesībām, tostarp konsultācijas par iestāšanos valsts kompensāciju sistēmās un par citiem finansiāliem un praktiskiem no nozieguma izrietošiem jautājumiem, kā arī emocionālais un psiholoģiskais atbalsts. Tā arī attiecas uz konsultācijām par otrreizējas un atkārtotas viktimizācijas, iebiedēšanas un atriebības risku un novēršanu.

Pietiekamu līdzekļu piešķiršana

- Atsevišķi jauni pienākumi, kā arī neobligāti Pamatlēmuma nosacījumi, ko Cietušo direktīva padara par obligātiem, dalībvalstīm prasīs veikt turpmākus ieguldījumus personāla aprīkojumā vai telpās. Tas paredz cietušajiem nodrošināt atsevišķas uzgaidāmās telpas no apsūdzētajiem, vismaz jaunās tiesu ēkās (19. panta 2. punkts). Dalībvalstīm arī jāiegādājas videosakaru nodrošināšanai un videoierakstīšanai nepieciešamās tehnoloģijas, jānodrošina ierindas darbinieku, piemēram, policistu un tiesas personāla, obligātā apmācība (25. panta 1. punkts) un jānodrošina individuālā cietušo novērtēšana, lai noskaidrotu viņu īpašās aizsardzības vajadzības. *FRA* konstatējumi rāda, ka dažām dalībvalstīm šie pasākumi vēl ir jāievieš.

Cietušo atbalsts un pamattiesības

Cietušo atbalsts ir neatņemams priekšnosacījums cietušo pamattiesību efektivitātes nodrošināšanai kopumā un jo īpaši krimināltiesību pieejamības nodrošināšanai. Tas atbilst ES Pamattiesību hartas 47. pantam. Noziegums ir īpaši smags pamattiesību pārkāpums, un līdz ar to krimināllikumam un krimināltiesības cenšas aizsargāt personu pamattiesību visnozīmīgākos aspektus. Eiropas Cilvēktiesību tiesas (*ECtHR*) judikatūra atbalsta šo pieeju. Tomēr krimināllikumā paredzētais sods ir ticams tikai tad, ja to atbalsta efektīvs tiesībsargājošais mehānisms un ja valsts amatpersonas parāda savu apņēmību pildīt šī likuma nosacījumus.⁴ Paralēli cietušajiem būtu jānodrošina efektīvs cietušo atbalsts.

Šīm cietušo tiesībām uz tiesiskuma pieejamību jābūt ne vien teorētiskām, bet arī efektīvām.⁵ *ECtHR* 2011. gada spriedumā uzsvēra, ka [“Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības *ECHR*] konvencijas mērķim un nolūkam kā cilvēku aizsardzības instrumentam nepieciešams, lai tā nosacījumi tiktu interpretēti un piemēroti, lai tā aizsardzības pasākumus padarītu praktiskus un efektīvus”].⁶

Ievērojot grūtības, ar kādām cietušie saskaras, sperot soli uz priekšu un paziņojot policijai, efektīvai tiesiskuma pieejamībai nepieciešami jauni pasākumi. Tiem būtu jābūt vērstiem uz privātpersonu, piemēram, sniedzot informāciju, palīdzību un konsultācijas. Tāpat tiem būtu jārisina institucionāli jautājumi, profesionālo darbinieku apmācības izveide, aizsardzības pasākumu ieviešana pret institucionālām diskriminācijas formām vai procedūras, kas ir izstrādātas tam, lai atbilstoši reaģētu uz cietušo tiesībām un vajadzībām. Visbeidzot tas attiecas uz vispārējo publisko klimatu. Uzskats, ka klimats nav draudzīgs, var cietušos atturēt no atbalsta meklēšanas, jo viņi necer saņemt atzinību vai līdzjūtību.

Cietušajiem ir tiesības saņemt atbalsta piedāvājumu tiesu iestāžu pieejamībai, bet efektīva pieejamība tiesu iestādēm praksē bieži vien būs atkarīga no cietušo atbalsta dienestu pieejamības. Tādējādi efektīvi atbalsta dienesti ir būtiski svarīgs līdzeklis, lai cietušo tiesības uz tiesu iestāžu pieejamību padarītu par realitāti. Kā tas ir ar daudzām pamattiesībām, kuras nosaka, ka ES dalībvalstīm jārikojas un jānodrošina pakalpojumi, pienākums nodrošināt atbilstošu atbalsta pakalpojumus neparedz to, kā dalībvalstis šos pakalpojumus īsteno. Tas, kas tām jāiegulda, lai atbilstu hartas 47. pantā paredzētajiem pienākumiem, zināmā mērā būs atkarīgs no tā, kas ir praktiski iespējams konkrētajos apstākļos. Valstīm ir vismaz pienākums nodrošināt cietušo pieejamības krimināltiesībām progresīvu īstenošanu, kas ietver noziegumos cietušajiem sniegto atbalsta pakalpojumu progresīvu pilnveidi.

Rūpīgāka analīze ļauj izšķirt noteiktus aspektus cietušo tiesībās uz tiesību aizsardzību. Šie dažādie aspekti parāda saskaņā ar hartu noteikto plašo cietušo tiesību klāstu. Dažus no šiem aspektiem var izsekot gan līdz hartas līmenim, gan Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai. Piemēram, hartas 52. panta 3. punkts nodrošina, ka hartā ir ietverta vismaz Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā garantēto tiesību nozīme un apjoms. Cietušo tiesību uz tiesu pieejamību papildu aspekti attiecas tikai uz hartas 47. pantu, kas pārsniedz Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā paredzētās tiesības.

ECtHR judikatūras pamatā ir divi pilāri: pirmkārt, tas, par ko tiesas atsaucas kā uz atsevišķu tiesību procesa locekļiem (tostarp Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 2., 3., 4. un 8. pants), un, otrkārt, tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 13. pantu. Pirmais pilārs, kas ir būtisku pantu procesuālais aspekts, uzsver krimināltiesību nosacījumu uzdevumu un to spēcīgo īstenošanu, lai potenciālos vainīgos atrunātu no cilvēktiesību pārkāpšanas. Otrais pilārs akcentē cietušo tiesības uz viņu tiesību pārkāpuma ņemšanu vērā un kompensēšanu.

⁴ *ECT* 1998. gada 28. Oktobra Lielās palātas spriedums lietā *Osman pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 23452/94, 115. punkts; *Menson pret AK*, Nr. 47916/99, 2003. gada 6. maijs (dec.); *A pret Horvātiju*, Nr. 55164/08, 2010. gada 14. oktobris, 78. punkts.

⁵ *ECtHR*, *El-Masri pret bijušās Dienvidslāvijas Maķedonijas Republiku* [GC], Nr. 39630/09, 2012. gada 13. decembris, 255. punkts.

⁶ *ECtHR*, *Al-Skeini un citi pret Apvienoto Karalisti* [GC], Nr. 55721/07, 2011. gada 7. jūlijs, 162. punkts.

Definīcijas krimināltiesībās un procesuālās garantijas

Lai praksē izmeklēšana būtu efektīva, valstij vispirms jābūt ieviesušai krimināltiesību nosacījumus, kas vispārīgi soda darbības, kuras ir pretrunā ar attiecīgo pantu.⁷ Šādos nosacījumos jāietver cietušā pārciesto cilvēktiesību pārkāpumu būtība. Lai likums atspoguļotu, piemēram, ilgstošā sadzīves vardarbībā cietušo tiesību pārkāpumus, likumā par kriminālu jāatzīst vairāk nekā tikai noziedzīgas darbības. Tam jāatspoguļo arī šādu attiecību psiholoģiskā ietekme, tostarp baiļu sajūta, bezpalīdzība un ilgstoši pārciesta nozākāšana.⁸ Alternatīvi vardarbīgu aktu izdarīšanas ar diskriminējošu motīvu gadījumā krimināllikumam ne tikai jāaplūko vardarbības gadījumi, bet arī pietiekami jāatspoguļo diskriminācijas dimensija.⁹

Tiklīdz varas iestādēm kļūst zināms par kādu atgadījumu, tām jārikojas pēc savas gribas; tās kriminālprocesa uzsākšanu nevar atstāt cietušā vai cietušā radnieku ziņā. Cietušā tiesības uz tiesiskuma pieejamību nav atkarīgas no viņa vai viņas aktīva ieguldījuma, piemēram, paziņošanas policijai, izmeklēšanas vai kriminālvajāšanas atbalstīšanas.¹⁰

Personai, kura var pierādāmi apgalvot, ka tā ir bijusi pakļauta vardarbīgai viktimizācijai, ir tiesības uz "pamatīgu un efektīvu izmeklēšanu, kas var novest pie atbildīgo personu noskaidrošanas un sodīšanas".¹¹ Iestādēm jāveic visi saprātīgie un iespējamie pasākumi, lai nodrošinātu pierādījumu par noziedzīgo nodarījumu iegūšanu un saglabāšanu, tostarp arī aculiecinieku liecību un tiesu ekspertīzes pierādījumu iegūšana un saglabāšana. Cietušie jāiesaista procedūrā, ciktāl nepieciešams, lai nodrošinātu viņu likumīgās intereses.

Cietušo papildu tiesības saskaņā ar hartas 47. pantu

Apsūdzēto procesuālās tiesības ir aizsargātas saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantu (taisnīga tiesa), un cietušo tiesības – ar 13. pantu (efektīva tiesību aizsardzība). Noziegumos cietušie nevar pieprasīt taisnīgu tiesu saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantu, ja vien viņi neiestājas kriminālprocesā, lai civillikuma prasības īstenotu kriminālprocesa ietvaros.¹² Tomēr arī šādos gadījumos cietušajiem ir 6. pantā paredzētās tiesības, pateicoties viņu civiltiesību prasībām, ne tāpēc, ka viņi pārcietuši viktimizāciju krimināllikuma nosacījumu izpratnē. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas cilvēktiesību sistēmā tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesības uz tiesību aizsardzību ir atšķirīgas un nesaistītas.

Hartā neizšķir Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas jēdzienus starp apsūdzētajiem un cietušajiem (47. pants). Saskaņā ar hartu noziegumos cietušie ne vien izmanto tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību, kas attiecas uz virkni cietušo tiesību saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 13. pantu, bet arī tiesības uz taisnīgu tiesu (6. panta 1. punkts), proti:

- tiesības uz taisnīgu un publisku tiesas sēdi, ko pamatotā laika posmā vada neatkarīgs tribunāls;
- tiesības saņemt padomu un pārstāvību;
- tiesības saņemt juridisko palīdzību, kas ir pieejama cietušajiem, kuriem nav pietiekamu līdzekļu, ciktāl šāda juridiskā palīdzība ir nepieciešama, lai nodrošinātu cietušo efektīvas tiesības uz tiesiskuma pieejamību.

Cietušo direktīva regulē šo taisnīgas tiesas tiesību svarīgos aspektus, piemēram, tiesības tikt uzklausiņam (10. pants) un tiesības uz juridisko palīdzību (13. pants). Turklāt Cietušo direktīvas 66. apsvērumā izdarīta skaidra atsauce uz cietušo tiesībām saskaņā ar hartu un akcentētas cietušo "tiesības uz taisnīgu tiesu".

⁷ ECtHR, *M.C. pret Bulgāriju*, Nr. 39272/98, 2003. gada 4. decembris, 150., 153. un 166. pants; ECtHR, *Gäfgen pret Vāciju* [GC], Nr. 22978/05, 2010. gada 1. jūnijs, 117. punkts.

⁸ ECtHR, *Valiulienē pret Lietuvu*, Nr. 33234/07, 2013. gada 26. marts, 69.–70. punkts; *Eremia pret Moldovas Republiku*, Nr. 3564/11, 2013. gada 28. maijs, 54. punkts.

⁹ ECtHR, *Nachova pret Bulgāriju*, Nr. 43577/98, 2005. gada 6. jūlijs, 160. punkts.

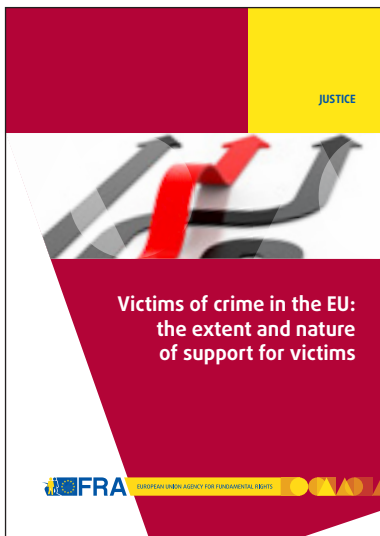
¹⁰ ECtHR, *Cadiroglu pret Turciju*, Nr. 15762/10, 2013. gada 3. septembris, 30. punkts.

¹¹ ECtHR, *Gäfgen pret Vāciju* [GC], Nr. 22978/05, 2010. gada 1. jūnijs, 116. un 117. punkts; ECtHR, *El-Masri pret bijušās Dienvidslāvijas Maķedonijas Republiku* [GC], Nr. 39630/09, 2012. gada 13. decembris, 255. punkts.

¹² ECtHR, *Perez pret Franciju*, Nr. 47287/99, 2004. gada 12. februāris, 57.–72. punkts; *Novak pret Slovēniju*, Nr. 5420/07, 2013. gada 25. aprīlis.

Noziegumos cietušo tiesības uz tiesiskuma pieejamību un aizsardzību pret atkārtotu viktimizāciju praksē var palikt iluzoras, ja cietušais nesaņem profesionālas konsultācijas un atbalstu. Šis Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras (FRA) pētījums aplūko atbalsta pakalpojumu sniegšanu tādiem cietušajiem visās 28 ES dalībvalstīs saskaņā ar 2012. gada ES Cietušo direktīvu. Tas abstraktu pamattiesību standartu vietā pievērš uzmanību galīgajiem, praktiskajiem rezultātiem. FRA pētījumā atklāja daudzsoļošanas prakses, no kurām dalībvalstis, kuras vēlas uzlabot savas cietušo atbalsta struktūras, varētu iedvesmoties. Tajā atklāja arī vairākas jomas, kurās dalībvalstis pašreiz neatbilst Cietušo direktīvas prasībām. Tām būs jāveic turpmāki likumdošanas un politikas pasākumi, lai nodrošinātu atbilstību šai direktīvai līdz īstenošanas termiņa beigām 2015. gada 16. novembrī.

Papildu informācija

Visu FRA ziņojumu par cietušo atbalsta dienestiem "*Noziegumos cietušie ES: atbalsta cietušajiem apmērs un veids. Kopsavilkums*" (Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims) (2014. g.) sk. šeit: <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/victims-crime-eu-support>.

Informāciju par cietušo tiesību un atbalsta ES apzināšanu sk. šeit: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/victims-support-services>.

Sk. arī FRA ziņojumus par tās četru liela mēroga apsekojumu galvenajiem rezultātiem:

- EU-MIDIS – *Eiropas Savienības apsekojums par minoritātēm un diskrimināciju. Ziņojums par galvenajiem rezultātiem* (European Union Minorities and Discrimination Survey. Main results report) (2009. g.): <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/eu-midis-main-results-report>
- *Diskriminācijas un naida noziegumi pret ebrejiem cilvēkiem ES dalībvalstīs: pieredze un antisemitisma uzskati* (Discrimination and hate crime against Jews in EU Member States: experiences and perceptions of antisemitism) (2013. g.): <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/discrimination-and-hate-crime-against-jews-eu-member-states-experiences-and>
- *Vardarbība pret sievietēm: ES mēroga apsekojums* (Violence against women: an EU-wide survey) (2014. g.): <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-main-results>
- *ES LGBT apsekojums – Eiropas Savienības apsekojums par lesbietēm, gejiem, biseksuāļiem un transpersonām* (EU LGBT survey – European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey) (2014. g.): <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-main>

Pārskats par FRA darbībām tiesu iestāžu pieejamības jomā ir pieejams šeit: <http://fra.europa.eu/en/theme/access-justice>.

Publikāciju birojs

FRA – EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vīne – Austrija
Tālrunis: +43 158030-0 – Fakss: +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2014. g.
Foto: © Shutterstock

ISBN 978-92-9239-667-1

TK-06-14-151-LV-N
doi:10.2811/831595